

JAHON OTIN UVAYSIYNING “QIZLAR MAKTABI” ILK TA’LIM TASHKILOTI SIFATIDA

Qushbaqova Umida Urishbayevna
*Osiyo Xalqaro Universiteti,
1- guruh magistranti*

Annotatsiya: *Maqola Markaziy Osiyodagi birinchi qizlar ta’lim muassasasi sifatida “Jahon atin Uvaysiy” qizlar maktabiga bag’ishlangan. Uning yaratilishining tarixiy asoslari, ta’lim jarayonining xususiyatlari va mintaqadagi ayollar ta’limining rivojlanishiga ta’siri ko’rib chiqiladi. Qizlar tarbiyasiga yangicha qarashni shakllantirish, ularning ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytirishda maktabning o’rni qayd etiladi.*

Kalit so’zlar: *ayollar ta’limi, O’rta Osiyo, Jahon Otin Uvaysiy, ma’rifat, islohotlar, jadidchilik, qizlar maktabi.*

Kirish

Jahon Otin Uvaysiy nomidagi qizlar maktabi Markaziy Osiyoda ayollar ta’limini rivojlantirishda muhim qadam bo’ldi. 20-asrning boshlarida yaratilgan bo’lib, u qizlar uchun ta’lim tizimini shakllantirishda muhim rol o’ynadi va ularga ilgari mavjud bo’lmagan bilimlarni olish imkoniyatini berdi.

O’rta Osiyo an’anaviy jamiyatida ayollar ta’limi faqat diniy maktablar (maktab va madrasalar) bilan chegaralanib, bu yerda asosiy e’tibor Qur’on va islom me’yorlarini o’rganishga qaratildi. Biroq 19-asr oxiri 20-asr boshlarida jadidchilik islohotchilik harakati ta’sirida zamonaviy ta’lim muassasalarini barpo etish zarurati paydo bo’ldi.

Asosiy qism

19-asr oxiri — 20-asr boshlarida hozirgi O‘zbekiston hududida tashkil etilgan “Jahon atin Uvaysiy” qizlar maktabi O’rta Osiyoda ayollar ta’limiga inqilobiy yondashuv ramzi bo’ldi. Uning yaratilishi jadidchilik harakatining ilm-fan, madaniyat va bilimlardan teng foydalanish orqali jamiyatni modernizatsiya qilish tarafdori bo’lgan ta’lim-tarbiya islohotlari davri bilan bog’liq. An’anaviy me’yorlar ko’pincha ayollarning rolini cheklab qo’ygan sharoitda maktab barcha ijtimoiy tabaqalardagi qizlar tizimli ta’lim olishi mumkin bo’lgan birinchi muassasalardan biriga aylanib, stereotiplarga qarshi chiqdi.

Ma’rifatparvar va shoir Jahon Otin Uvaysiy qizlarga an’anaviy bilimlar bilan birga dunyoviy ta’lim berishni maqsad qilgan ilk maktabni ochish tashabbusi bilan chiqdi.

Qizlar maktabi o’zining tuzilishi va o’qitish usullari bilan an’anaviy maktablardan farq qiladi:

- ✓ Ta’lim nafaqat diniy fanlarni, balki dunyoviy fanlar - matematika, ona tili, adabiyot va hatto tabiiy fanlar asoslarini ham o’z ichiga olgan.
- ✓ Darslar o’zbek tilida olib borilgani milliy ongni yuksaltirishga xizmat qildi.
- ✓ Maktabda ta’lim islohoti g’oyalarini qo’llab-quvvatlagan savodli va ilg’or o’qituvchilar dars bergan.

Maktabning ochilishi jamiyatda katta taassurot qoldirdi. Bu ayollarning jamiyatdagi o‘rni haqidagi qarashlarning bosqichma-bosqich o‘zgarishiga, qizlarning savodxonligi oshishiga, imkoniyatlari kengayishiga xizmat qildi. Bu maktab keyinchalik viloyatda shu turdagi boshqa ta’lim muassasalarini yaratishda zamin bo‘ldi.

Uvaysiy maktabi O‘rta Osiyoda qizlar o‘quv yurtlari tarmog‘iga asos solgan. Uning mavjudlik, amaliylik va madaniy an‘analarga hurmat tamoyillari 1920-yillardagi ta’lim islohotlariga ta’sir ko‘rsatdi. Bugungi kunda uning hikoyasi gender tengligi va ayollarning o‘zini o‘zi anglash huquqi uchun kurash haqida eslatma bo‘lib xizmat qiladi. Ammo maktab faoliyati gender rollarining “qabul qilib bo‘lmaydigan” aralashuvini tanqid qilgan konservativ doiralarning qarshiligiga duch keldi. Biroq, ilg‘or jamoalar va xayriyachilarning qo‘llab-quvvatlashi maktabning omon qolishiga imkon berdi. 20-asr boshlariga kelib uning bitiruvchilari mintaqadagi birinchi ayol o‘qituvchi, shifokor va jamoat arboblari aylanishdi. O‘quv dasturi amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unlashtirildi, bu esa bitiruvchilarga olgan bilimlarini kundalik hayotda qo‘llash imkonini berdi. Rossiya imperiyasining mustamlakachilik siyosati sharoitida milliy o‘zlikni mustahkamlagan ona tili va adabiyotini o‘rganishga alohida e’tibor qaratildi. Darsni ham mahalliy o‘qituvchilar, ham taklif etilgan mutaxassislar, jumladan, jadid g‘oyalari tarafdorlari olib borishgan.

Xulosa

“Jahon atin Uvaysi” maktabi nafaqat ta’lim muassasasi, balki madaniy va intellektual uyg‘onish ramzidir. Uning merosi yangi avlodlarni ilhomlantirishda davom etib, ta’lim taraqqiyot va erkinlik kaliti bo‘lib qolayotganini ta’kidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Normatov.U. va boshqalar. “20-asr o‘zbek adabiyoti”. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2010.
2. Qosimov.B. va boshqalar. “Milliy tiklanish davri o‘zbek adabiyoti”. – Toshkent, 2015 yil.
3. Sagdullaev.A.S. “Markaziy Osiyo tarixi, arxeologiyasi va etnologiyasi muammolari”. – Toshkent, 2018 yil.
4. Aripov.U. “O‘zbekiston xalq ta’limi tarixi”. – Toshkent: Fan, 1985 yil.
5. Yusupova.G. “20-asrda Markaziy Osiyoda ayollar ta’limining rivojlanishi”. – Toshkent, 2002 yil.